

Az értelmezésre való nyitottság jegyében
Bekezdések Kántás Balázs Paul Celan-tanulmánykötetéről

Kántás Balázs Paul Celan életművét elemző tanulmánykötete, a szerzőről írott három kismonográfia (*A magába zárt vers*, *A lélegzetkristály feltörése*, *Túl a médiumokon*) után számos szempontból érdekes irodalomtudományos szakmunka, mely a kritikai recepció eddigi állomásait felhasználva egyúttal új kontextusokba is helyezeti a 20. század egyik legjelentősebb európai költőjének életművét.

A tíz tanulmányt magában foglaló könyv a lehető legtöbb szempontból igyekszik az életművet megközelíteni, afféle jó értelemben vett eklekticizmus jegyében. Keverednek itt a posztmodern irodalomtudományi iskolák (példának okáért a hermeneutika, a recepcióesztétika, illetve a dekonstrukció nézetrendszerei), a close reading, a szövegközeli olvasás eszköztára, a régi vágású, helyenként életrajzi megközelítéseket is alkalmazó filológia, illetve az esszé műfajának felvállalt szubjektivizmusa. A tanulmányok teljesen önálló fejezetek, de egymásra is reflektálnak, valamiféle teljességre törekedve. A kötet tartalmaz kifejezetten ígéretesebb, s ugyanakkor kevésbé fantáziadús szakszövegeket – ezek közül emelnék ki néhányat, korántsem találomra.

A könyv egyik központi, legterjedelmesebb tanulmánya, melyet a szerző korábban már *Túl a médiumokon* címen kibővítve, önálló könyvként is publikált, a medialitás kultúraelméleti szempontrendszerét alkalmazza Celan életművére, több-kevesebb sikerrel. Az írás alapvetően a posztmodern irodalomtudományi iskolák eszköztárát használja, helyenként

erőltetettnek ható, interpretációkat felállítva, a teóriát a művek szolgálatába állítva. Még ha érdekes következtetésekre jut is Celan költői nyelvhasználatát és nyelvkoncepcióját illetően, eredményei igencsak töredékesek.

Határozottan másféle szempontrendszer vonultat fel a *Nyelvbe zárt jelentés* című, Celan *Fadensonnen* kezdetű versének eredeti szövegéből, illetve különböző magyar és angol fordításaiból kiindulva a vers, illetve még általánosabb perspektívából az irodalmi szövegek fordíthatóságának / fordíthatatlanságának kérdését vizsgáló tanulmány, mely számos recenzió szerint a kötet egyik legszínvonalasabb, leginvenciózusabb írása. Józan, megfontolt állításokat fogalmaz meg mind Celan magyarországi recepciójáról, mind pedig az irodalmi szövegek fordíthatóságáról általában, nem köteleződve el valamely teoretikus álláspont mellett, ami okvetlenül a szerző irodalomról való gondolkodásának nyitottságát bizonyítja.

A Holokauszt feldolgozatlan (és feldolgozhatatlan) traumáját vizsgáló terjedelmes tanulmány ugyan nem tesz grandiózus megállapításokat a celani poézis e sokat vizsgált alapélményéről – jóllehet, ez nem is annyira áll szándékában –, ugyanakkor remekül összefoglalja azt, amit az életmű ezen aspektusáról tudni lehet, magyar nyelven korábban nem igazán vizsgált, magyarra eddig le sem fordított versszövegeket is az interpretáció középpontjába állítva. Nem von le nagy volumenű következtetéseket, ám a már-már megnevezhetetlen tapasztalatok folyamatos újragondolására késztet.

A Celan *Meridián*-beszédét elemző tanulmány vitathatatlan erénye, hogy a close reading legnemesebb hagyományait szem előtt tartva kísérel meg mindenek előtt magára a szövegre támaszkodni, ugyanakkor nem hagyja figyelmen kívül Celan olvasmányélményeit sem – nevezetesen az a tényt, hogy a *Meridián* amellet, hogy önálló művészetelméletet

megfogalmazó esszé, nem más mint implicit – nem minden esetben egyetértést kifejező – párbeszéd Heidegger és Gottfried Benn (művészet-)filozófiájával, mely forrásokból Celan nyelv- és művészetszemlélete igencsak sokat merített.

A Paul Celan magyar recepciójáról, valamint a kortárs magyar költészet középnemzedékére gyakorolt lehetséges hatásairól szóló tanulmány a kötetben belül érdekes zárvány, melyet eleinte mégiscsak a tudományosság viszonylag szigorú kritériumai határoznak meg, ám e kritériumoktól a gondolatok kibontása közben fokozatosan elszakad. Olyan írás, melyet nem a filológia határoz meg, ezzel pedig sokkal inkább az esszé, mint a tanulmány műfajához áll közelebb. Lehetséges hatásokat, hasonlóságokat vizsgál Paul Celan, illetve Schein Gábor, Jász Attila és G(éher) István László költészete között, kiemelve egy-egy művet a szerzők életművéből, azonban inkább a megérzésekre, semmint a filológiai tényekre hagyatkozik – a hermetizmus poétikája mind a négy alkotó életművét, de legalábbis pályájuk egy-egy periódusát áthatja.

Ha le akarunk vonni valamiféle végkövetkeztetést a tanulmánykötetről, azt mondhatjuk, Kántás Balázs *Nyelv/Rács/Törés* című könyve a számos korábbi, Celanról értekező kismonográfia és apró, füzetnyi tanulmánykötet publikálása után szintetikus jelleggel bír. Szintetizálni igyekszik nem csupán a szerző eddigi Paul Celan-kutatásainak eredményeit, de a magyar és nemzetközi Celan-recepció legfontosabb, legismertebb állomásait is. Teszi ezt részben sikeresen, részben töredékesen, a felróható hibák mellett vitathatatlan erényeket felmutatva. Fontos, érdekes irodalomtörténeti szakmunka, mely egyúttal egy kissé még kiforratlan, alakuló, ám mindenképpen nyitott gondolkodású fiatal irodalomtörténész szemléletváltásának lenyomata. Nem szabad e kötetre úgy tekintenünk, mint olyan munkára, amely megkísérli akár Celanról, akár másról levonni a

végső következtetéseket, kimondani az utolsó szót. Ellenkezőleg – a *Nyelv/Rács/Törés* kérdéseket vet fel, ajtókat tár ki a további értelmezések számára, s teszi ezt a mindenkori *nyitottság* jegyében.

(Fiatal Írók Szövetsége, Ráció Kiadó, Budapest, 2013, 280 oldal)